

נר חנוכה בערב שבת

הרב ארי דוד קאהן

1. שולחן ערוך אורח חיים הלכות חנוכה סימן תרעט סעיף א

א בערב שבת [א*] מדליקין (א) <א> נר חנוכה תחלה ואח"כ נר שבת. הגה: ומברך עליהם כמו בחול, אף על פי שמדליקין (ב) ב בעוד היום גדול (ת"ה סי' ק"ב).

2. בית יוסף אורח חיים סימן תרעט

א כתב בעל הלכות גדולות (הל' חנוכה כה סוף ע"ד) נר של שבת ונר של חנוכה ידליק של חנוכה ברישא וכו'. הר"ן בפרק במה מדליקין (י. ד"ה ומדאמרינן) כתב שהרמב"ן הקשה על דברי בעל הלכות גדולות והוא ז"ל השיב על דברי הרמב"ן והעמיד דברי בעל הלכות גדולות וכן נראה מדברי המרדכי שם (סי' רעג) אבל הרא"ש כתב שם (סי' כד) דמשמע בגמרא שקבלת שבת אינה תלויה בהדלקת הנר וכתב רבינו ירוחם (נ"ט סוף ח"א) שכן עיקר וכן נראה שהוא דעת הרב המגיד שכתב בסוף הלכות חנוכה (פ"ד הי"ג) על דברי בעל הלכות גדולות וכבר השיבו עליו הרמב"ן והרשב"א (שו"ת ח"א סי' אלף ע) ז"ל ואמרו שאין הדלקת [נר] שבת קבלה האוסרת והביאו ראיה לזה ולא מצאתי בדברי רבינו קבלה אוסרת בערב שבת עד כאן לשונו ובסימן רס"ג (כב. ד"ה כתב) הארכתי בזה: ולענין מעשה נראה לי דמדליק של חנוכה תחלה דאף לדברי החולקים על בעל הלכות גדולות אם רצה להדליק של חנוכה תחלה רשאי: וכתוב בתרומת הדשן סימן ק"ב אף על פי שמדליקין מבעוד יום מברכין עליה משום דאי אפשר בענין אחר חשיבא הכשר מצוה והביאו ראיה לדבר:

3. לבוש אורח חיים סימן תרעט סעיף א

בערב שבת דחנוכה ידליק נר של חנוכה תחלה ויברך עליהם ואחר כך נר של שבת, ואף על גב שהוא עדיין יום גמור ולא הגיע עדיין שעת הדלקת נר חנוכה: * הג"ה ועיין לעיל סימן תרע"ב סעיף א': כיון שאי אפשר בענין אחר יצא בכך, שהרי הנר ידלוק גם כן לאחר השקיעה, שאם ידליק נר של שבת תחלה יקבל עליו איסור שבת ושוב יש בו קצת איסור להדליק לכתחלה, מפני שההרגל של רוב בני אדם היא לקבל שבת בשעת ההדלקה, מיהו בדיעבד שהדליק של שבת תחלה ולא קבל עליו במחשבתו, יכול הוא להדליק של חנוכה אח"כ, כיון שלא קבל עליו את השבת, נ"ל: * הג"ה ועיין לעיל סימן רס"ג סעיף י':

4. אליה רבה סימן תרעט

ב בדיעבד וכו'. והט"ז [סק"א] השיג דהא מנהג פשוט שהאשה המדלקת נר שבת מקבלת שבת ואסורה במלאכה, על כן איש שמדליק נר שבת אסור להדליק נר חנוכה אלא יאמר לאחד מבני ביתו להדליק ע"כ. ועיין סי' רס"ג [א"ר] ס"ק י"ז דבאיש ליכא מנהגא ומותר במלאכה, (אבל) [ולפי"ז] לא קשה מידי. וכן מג"א [סק"א] לא כתב אלא כשאשה מדלקת של שבת תאמר לאחר להדליק נר חנוכה, משמע באיש מותר. ואפילו באשה נ"ל (לחלק) [לחלוק], דהא מיירי שהדליקה של שבת בשבת סתם בלא קבלה, וא"כ אף דבכל השנה קי"ל סתם הוי כמפרש מכל מקום הכא כיון שיש לה עוד להדליק נר חנוכה מסתמא לא קבלה. ומכל מקום טוב להחמיר באשה:

5. מגן אברהם על שולחן ערוך אורח חיים הלכות חנוכה סימן תרעט סעיף א
א (פמ"ג) (מחה"ש) בערב שבת וכו' - ובדיעבד אם הדליק של שבת ולא קיבל שבת במחשבתו יכול להדליק אח"כ (לבוש) וני"ל דבאשה המדלקת כיון שהמנהג שמקבלי שבת בהדלקתה כמ"ש סי' רס"ג סי"א לא תדליק שוב של חנוכה אלא תאמר לאחר להדליק [עמ"ש ס"ס תרע"ו]:

6. פרי חדש אורח חיים סימן תרעט סעיף א
[בערב שבת מדליקין] נר חנוכה תחילה וכו'. לפי שיטת רוב הפוסקים [הובאו בב"י] שחולקים על בה"ג [הלכות חנוכה סימן ט] וסבירא להו דקבלת שבת אינה תלויה בהדלקת הנר, איזה מהם שירצה להקדים, יקדים. ואדרבה נר שבת קודם, דתדיר ושאינו תדיר קודם, דכל כך פרסומי ניסא איכא לבסוף, כמו בתחילה, וכמו שכתב הרא"ש שבת פרק ב סימן יג] גבי הפטרה. ועיין בסימן רס"ג סעיף (ט"ו) [י].

7. פרי מגדים אשל אברהם שולחן ערוך אורח חיים הל' חנוכה סימן תרעט ס' א
(א) בערב שבת. עיין מ"א. חילק בין איש דלא מיתסר בהדלקת נר שבת, דיוכל להדליק נר חנוכה אחר כך, אבל אשה דרכה לקבל שבת, אסורה להדליק נר חנוכה. וזה דעת הלבוש. ועיין ט"ז מזה, ועיין אליה רבה [ס"ק ב] בזה. י"ל לכאורה דקיימא לן [נזיר יב, ב; קידושין כג, ב] כל מילי דאיהו לא מצי עשה לא מצי משויא שליח, וא"כ אם קבל שבת בפירוש צ"ע איך יאמר לאחר להדליק בשבילו, דנראה מטעם שליחות, והא איהו כבר קיבל שבת. ויש לומר דלאו שליחות ממש הוה, כיון שממונו הוא, ואחר מעשה קוף עביד. ומכל מקום ברכות איך מברך אחר, ואף שומע כעונה, מכל מקום צ"ע. ועיין סימן תרע"ו במ"א אות ד' (טעות סופר תרע"ז). והנה ב' ברכות שהחיינו ונסים, ובלייל ב' נסים, יוכל לברך בעצמו כמו הרואה, כבסימן תרע"ו סעיף ג':

8. שולחן ערוך אורח חיים הלכות חנוכה סימן תרעה סעיף ג
* (ט) ד [ג] אשה מדלקת נר חנוכה, (י) <ד> שאף היא חייבת בה; אבל אם הדליקה חרש שוטה וקטן, לא עשה (יא) כלום, (יב) ואף על פי שהניחה גדול; (יג) ויש מי שאומר בקטן שהגיע לחינוך, מותר. הגה: * (יד) ולדידן דכל אחד מבני הבית מדליק בפ"ע, קטן שהגיע לחינוך צריך להדליק ג"כ.

9. שולחן ערוך אורח חיים הלכות חנוכה סימן תרעג סעיף ב
* (כה) <ח> הדלקה עושה מצוה. לפיכך * יב אם כבתה קודם שעבר זמנה אינו זקוק לה, [ט*] <ט> ואפילו כבתה בערב שבת קודם קבלת שבת (כו) שעדיין הוא מבעוד יום, אינו זקוק לה. וכן אם לאחר שהדליקה בא לתקנה וכיבה אותה בשוגג, אינו זקוק לה. הגה: (כז) <י> ואם רוצה [יב] להחמיר על עצמו ולחזור ולהדליקה, אין לברך עליה (רשב"א סימן תקל"ט, ור"ן).

10. מחצית השקל על שולחן ערוך אורח חיים הלכות חנוכה סימן תרעג סעיף ב
(יב) אם כו'. וראוי להחמיר כו'. ז"ל מהרש"ל בתשובה סימן פ"ה, הא דכבתה אין זקוק לה היינו לחיוב, אבל הרוצה לזכות במצוה שלמה יחזור וידליק, דלא גרע מן המהדרין. ואם כבתה בערב שבת, צריך לחזור ולהדליק. אם בא לתקן הנרות וכבה, נראה דצריך לחזור ולהדליק אפילו אם כבה בשוגג, עכ"ל. ומכל מקום ודאי בכל ענין לא יברך, וכן כתב הב"ח, ועיין בט"ז [ס"ק ט - י]:

11. שערי תשובה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות חנוכה סימן תרעג סעיף ב
[ט*] ואפילו כבתה בע"ש כו' - עבט"ז מ"ש על התה"ד בזה ועיין בספרי שו"ת בית אפרים סימן ע"ג ליישב דברי הט"ז והתה"ד ממה שיש לתמוה עליהם ובישוב דברי הרא"ש והרי"ף ליישב דברי התוספות ובקושיא המהרש"א עיין שם ותמצא מרגוע:

12. מגן אברהם על שולחן ערוך אורח חיים הלכות חנוכה סימן תרעג סעיף ב
יב (פמ"ג) (מחה"ש) אם כבת' - ואם העמיד' במקום הרוח וכבת' זקוק לה דהוה כאלו לא נתן בה שמן כשיעור [ש"ג ב"ח] ולא יברך (כ"ה) וראוי להחמיר לחזור ולהדליק' בכל ענין ובפרט בע"ש קודם קבלת שבת (רש"ל וב"ח):
פרי חדש אורח חיים סימן תרעג סעיף ב
ומה שכתב ואפילו כבתה בערב שבת וכו' [שעדיין הוא מבעוד יום] וכן [אם לאחר שהדליקה בא לתקנה וכיבה] וכו' אינו זקוק לה. כן עיקר, ודלא כמהרש"ל בתשובה בסימן פ"ה, וסבירא ליה שצריך לחזור ולהדליק בלא ברכה, וליתא:

13. ט"ז על שולחן ערוך אורח חיים הלכות חנוכה סימן תרעג סעיף ב
(ט) (פמ"ג) ואפי' כבת' בע"ש כו'. - יש לי מקום עיון בדברים אלו שהם בת"ה ס"י ק"ג /ק"ב/ ואעתיקם וז"ל יראה דאין זקוק לה אפי' כה"ג ואף על גב דעיקר המצו' מצ"ה כמ"ש המרדכי ולכך היינו יכולי' לוי' דאם כבתה קודם התחלת קיום המצו' זקוק לה אמנם מדמברכי' מבעוד יום להדליק נר של חנוכה ואף על גב דליכא מצו' עדיין מ"מ כיון דא"א בע"א חשיבא הכשר מצו' כדפי' התוס' ריש יבמות גבי הכשר מצו' דכיבוד אב ואם וכו' ולכן מברכין עליה ולה"נ אי כבת' אין זקוק לה שהרי כבר הותחלי' המצו' בהכשר וראיה מדהתירו בחנוכה בשבת בשמנים האסורים בנר שבת והטעם משום דאסור להשתמש לאור' כדלעיל והשתא א"ית בנדון דידן דזקוק לה אמאי שרי ליחוש דלמא כבתה אחר קבלת השבת שהיא צ"ל קודם בין השמשות וכו"ז משך ב"ה אכתי ליכא קיום מצו' כמ"ש' בשם המרדכי ונמצא בטל מן המצו' ואיכא למיגזר בהכי דלא מצי להדליק עכ"ד ולא נתיישבו לי דברים אלו דלפי הנרא' ודאי מ"ש כבתה אין זקוק היינו אם דלק עכ"פ בזמן החיוב דהיינו משתשקע החמ' ואם דלק קודם לזה קצת וכבה באותו קצת ודאי זקוק לה אלא דבשבת שא"א להמתין עד שקיעת החמה בהדלק' וצריך להתחיל קודם לו מקרי אותה שעה זמן התחל' כמו בחול מסוף שקיע' דהכי תקנו חכמים שידליק בשע' שיש לו היתר להדליק וזהו לא מקרי הכשר מצוה אלא מצוה ממש הוה כיון דאות' שעה הוי כמו אחר שקיעת החמה וע"כ מותר להדליק בשמנים הפסולים בשבת ולא חיישינן שמא יכבה אחר קבלת שבת דאז הוה ממש כמו שבת עצמו ואם ידליק בהם לפני קבלת שבת אה"נ דא"צ [דצריך] לחזור ולהדליק ואפי' בכל השמנים הדין כן משא"כ קודם קבלת שבת שיש לו עדיין היתר להדליק מי יאמר לנו שאות' שעה הוה כמו אח"כ ודאי אין דנין אפשר משא"א ואף על פי שנתנו לו חכמי רשות לברך קודם הזמן של קבלת שבת מ"מ לא הוה אז שבת ממש ודבר זה דומה לההיא דרב צלי של שבת בע"ש ובודאי לא נעשי' שבת ממש לחייבו אם עשה מלאכ' באות' שעה שהקדים כאלו עשה בשבת עצמו ואף על גב דבתפלי' עשה כבר שבת הי"נ ממש כן דבב"י סוף ס"י תרע"ב מביא בשם מהרי"א דמפלג המנחה יכול להקדים דומיא דרב צלי שבת בע"ש ותו דגם בהדלקת נר של שבת איתא לעיל ס"י רס"ג שיש היתר לעשות מלאכ' עד ברכו אף על פי שכבר בירך להדליק נר של שבת וה"נ כאן לענין נר חנוכה באמת דנימא שקיים המצו' במה שדלק אות' שעה ומה"ט נדחה נמי מ"ש ת"ה מההיא דשחוט לי בשל לי דחשיב קיום מצו' דהתם נמי כיון שרוצה להאכיל לאביו צריך שישחוט לו תחל' וזה הוה כמו אחר קבלת שבת דהכא. שוב ראיתי שגם רש"ל כתב בקיצור דיני' שלו דזקוק להדליק שני בע"ש ולא כמהרי"א עכ"ל. עכ"פ נ"ל שאין

לברך שנית כשידליק אם כבתה קודם קבלת שבת דהיינו כל זמן שיש עדיין היתר מחמת זמן קבלת שבת לפי הדין אלא יחזור וידליק בלא ברכה דהרי כבר בירך בהיתר כנ"ל ברור אף על פי שכי רמ"א כן במי שרוצה להחמיר כו' נ"ל שמצד הדין יש לפסוק כן : (י) (פמ"ג) ואם רוצה להחמיר כו' - רש"ל כתב הרוצה לזכות במצוה שלימה יחזור וידליק דלא גרע מן המהדרין עכ"ל. וכי עוד מצוה לקנות שעה מן המובחר ממה שנטף מן נרות ביה"כ מאחר דאיתעביד בהו חדא מצו' ויזהר שלא יקנה שעה מנרות של בתי תפלות שלהם דאע"ג דנתבטלו מ"מ מאוסים הם לתשמישי מצוה עכ"ל וכ"כ המרדכי פרק ר' ישמעאל בשם ראבי"ה גם בנרות של שבת או של בה"כ : כתוב בהג"ה להרי"ף אם הדליק בפני הרוח וכבתה יחזור וידליק במקום שאין הרוח מצויה דהוה כנותן שמן פחות מכשיעור ונ"ל דאין צריך לברך שנית דדלמא הוה כמו שמנים שאינם נמשכים אחר הפתיל' :

14. רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה פרק ד הלכה ה

אין מדליקין נרות חנוכה קודם שתשקע החמה אלא עם שקיעתה לא מאחרין ולא מקדימין, שכח או הזיד ולא הדליק עם שקיעת החמה מדליק והולך עד ב שתכלה רגל מן השוק, וכמה הוא זמן זה כמו ג חצי שעה או יתר, עבר זמן זה אינו מדליק, וצריך ליתן שמן בנר כדי שתהיה דולקת והולכת עד שתכלה רגל מן השוק, הדליקה וכבתה אינו זקוק להדליקה ד פעם אחרת, נשארה דולקת אחר שכלתה רגל מן השוק אם רצה לכבותה או לסלקה עושה.

15. ב"ח אורח חיים סימן תרעז

ומיהו אם אשתו מדלקת עליו אין צריך לילך לביתו כמו שכתבתי בסוף סימן תרע"ה (עמ' תקעה ס"ב ד"ה אבל) ואף על פי דצריך לכתחלה לעמוד אצל מי שמדליק עליו מכל מקום אינו מעכב ומדינא יוצא אפילו אינו עומד אצלו דעיקר החיוב על ממונו להדליק נרות לפרסומי ניסא